

HAYVANSAL ÜRETİMDE ENTEGRASYON

Doç. Dr. Aydın ÖZTAN

Hacettepe Üniv. Gıda Müh. Böl.

Ülkemiz hayvancılığı ve buna bağlı olarak hayvansal ürün üretimimiz ve tüketimimiz hakkında net bilgiler verebilmek bugün için ne yazık ki olanak dışıdır. Konu sorumlusu olarak görülen Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME gibi resmi kuruluşlar ve SET-BİR, BESDBİR gibi uzman dernekler; türler itibarıyla hayvan varlığımız, bunların bölgelere ve illere dağılımı, sürü kompozisyonu, işletme başına düşen ortalama hayvan sayısı, yıllık ortalama sağmal hayvan sayısı, hayvan başına ortalama süt verimi, toplam süt üretimi, işletmelere gelen süt miktarı, sütün içme sütü veya ürüne işleme oranları, yılda kesilen hayvan miktarı, kasaplık hayvanlarda ortalama canlı ağırlık, türler ve ırklar itibarıyla ortalama karkas ağırlıkları, üretilen toplam et miktarı, kontrollü ve kaçak et kesim oranları, etin taze et veya et ürünü olarak değerlendirilmesi, beyaz et ve yumurta üretimi-

mize ilişkin değerler hakkında kesin bilgi verecek durumda değildir. 1984 yılında zamanın Tarım Bakanı tarafından Devlet İstatistik Enstitüsünün hayvan varlığımız ve hayvansal üretim hakkında data toplaması ve yayın yapması yasaklanmıştır. Oysa ki; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü internetteki WEB sayfasından (<http://www.fao.org>) veya Avrupa Birliğinin WEB sayfasından (<http://europa.eu.int>) hayvansal üretimimiz ve uluslararası ticaret konularında tüm bilgilerin elde edilmesi olasıdır.

İstatistikler incelendiğinde ülkemizde kişi başına toplam et tüketimi yaklaşık 21,1 kg kırmızı et ve 9,7 kg tavuk eti olmak üzere toplam 30,9 kg'dır. Tüketim indeksimiz diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında hayli düşüktür. FAO istatistiklerine göre kırmızı et tüketiminde dünya ortalaması kişi başına yılda 35.2 kg'dır. En fazla tüketim Hong Kong 130,9 kg ve Yeni Zellanda 120,8 kg'dır. En az tüketim ise Bangladeş'te 3,1 kg, Hindistan'da

Türkiye Et üretim Parametreleri (1995)

	Toplam (000) baş	Yıllık Kesilen (000) baş	Yıllık Et Üretimi		Kesim (%)	Karkas kg
			(000) ton	(%)		
Siğır	12.573	3.041	514	31,1	24	169
Manda	429	83	16	1,0	19	182
Koyun	43.647	23.360	442	26,7	54	19
Keçi	11.942	4.900	73	4,4	41	16
Diğerleri			103	6,2		
Kırmızı Et			1.148	69,4		
Kanatlı Eti			506	30,6		
Toplam Et			1.654	100		

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Kayıtları ve DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Dış Ticaret Müsteşarlığı Kayıtları, DİE Kayıtları, FAO Kayıtları.

4,5 kg olarak görülmektedir. Ülkelerde sosyo-ekonomik koşullar geliştikçe kişi başına tüketilen et miktarı da artış göstermektedir. Örneğin; ABD'de kişi başına yıllık tüketilen toplam et miktarı 94,6 kg (52,0 kg kırmızı + 42,6 kg beyaz) Almanya'da 92,8 kg (80,4 +12,4), İspanya'da 56,5 kg ve Portekiz'de 36,7 kg'dır.

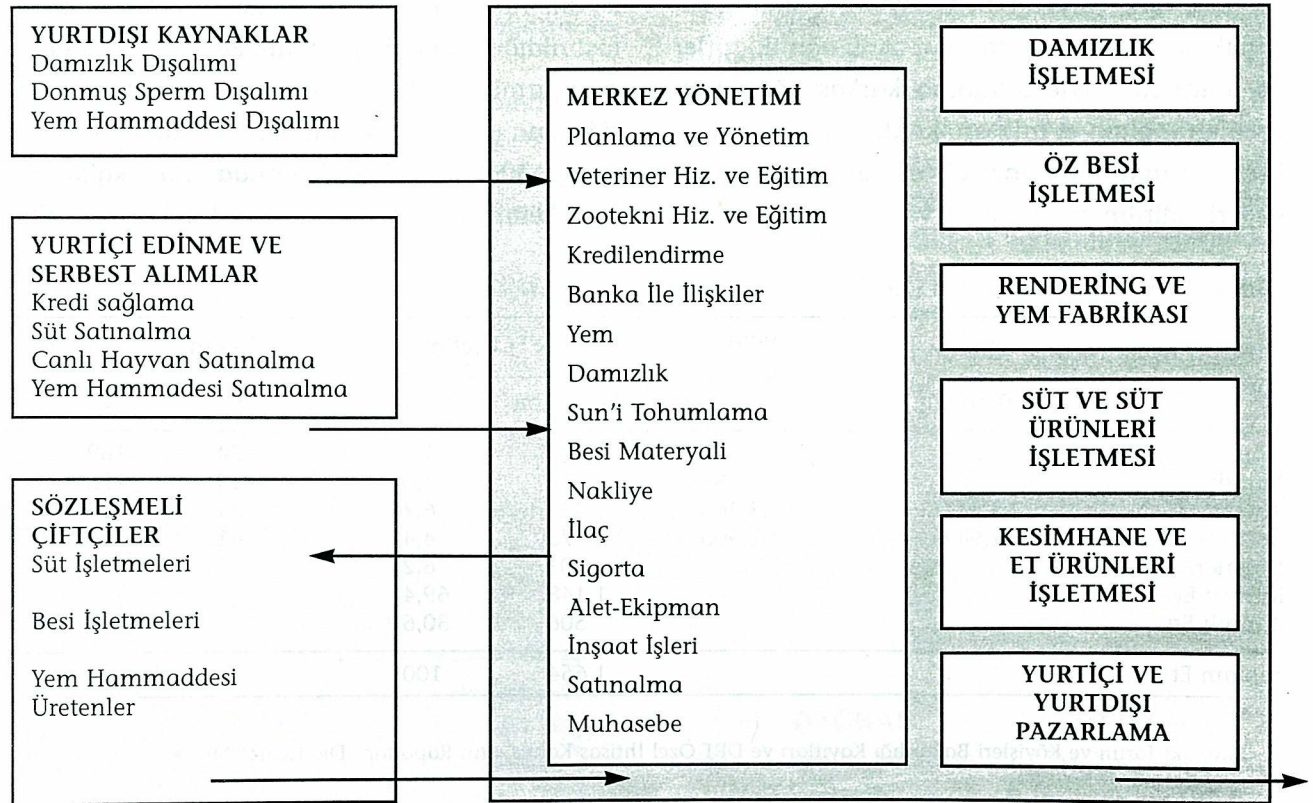
Ülkemizde et tüketiminde görülen düşüklük, kesilen etin et ürünlerine işlenmesi alanında da benzer yapıdadır. Örneğin; ölkemizde toplam kesilen etin ancak yaklaşık %10'u et ürünlerine işlenirken, Almanya'da toplam 93 kg olarak tüketilen etin 32,5 kg'ını, yani % 35'ini et ürünleri oluşturmaktadır. Ürün bazında oluşan bu aşırı talep et ürünleri çeşitlerinin artmasına neden olmuştur. Almanya'da bir yılda tüketilen 32,5 kg et ürününün %42'sini haşlanmış ürünler, %25'ini çiğ ürünler, %12'sini işlem görmüş parça etler,

%17'sini pişmiş ürünler ve %4'ünü domuz sırt yağı oluşturmaktadır.

Ülkemizde tüketicinin tüketim alışkanlıkları hızla değişmektedir. 1970'li yıllarda koyun eti tüketimi başta gelirken 1980'li yıllarda sığır etine olan talep artmaya başlamış, koyun eti-sığır eti talebi birbirine eşit olmuştur. 1980 sonrası gelişmeye başlayan entegre et ve entegre tavukçuluk kuruluşları etkilerini 1990'lı yıllarda göstermeye başlamıştır. Bugün tavukçuluk sektöründe çalışmakta olan büyük kuruluşlara ek olarak hindi besiciliği yapan kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Hindi etinin 2000'li yıllarda tavuk eti gibi büyük artış göstermesi beklenmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan batıya ve kırsal alanlardan kentlere olan göçler hayvancılığı çok etkilemiştir. Son yıllarda hayvancılığın kalkındırılması için getirilen teşvikler bile etkili

ENTEĞRE HAYVANCILIK İŞLETMESİ MODELİ

olamamaktadır. 1985-1995 yılları arası ithalat ile açıkların kapatılması yoluna gidilmiş, ancak; ithal et Türkiye hayvancılığını daha da baltalamıştır. Halen ithalat yasaktır. 1980'li yıllara kadar et ihraç eden ülke iken, et ithal eden ülke konumuna gelinmiştir.

Hayvancılık sektöründe kurulacak olan tüm işletmelerin entegre işletmeler olmasına özen gösterilmelidir.

Gerek bazı geleneksel ürünlerimizin mevsime bağlı üretim teknolojisi ve besi periyodlarındaki doğal yapı, gerekse yaz aylarındaki uzun tatiller ve turistik hareketler et endüstrisi işletmelerini Eylül'den başlayarak Haziran ayı sonuna kadar uzayan 10 aylık bir çalışma periyoduna zorlamıştır. Ülkemizde kesim yapıp endüstriye ayrılan eti kemiksiz ve üretime hazır nitelikte sunan tesisler olmadığından; et entegre tesisleri mutlaka bir kesimhane ile birlikte düşünülmelidir. Entegre tesisin canlı hayvan alımları çoğu kez çevre besicilerinden olmaktadır. Ancak hem besicilerin standart ve kaliteli mal getirmemesi ve hem de tesisin istediği miktarda hammaddenin sağlanamaması, tesisleri sözleşmeli besicilik yapmaya veya toplam ihtiyacının belli bir kısmını kendi besihanelerinden sağlamaya itmiştir. Entegre tesisler özkaynaklarıyla besi yaptığı veya sözleşmeli besicilik programları yürüttüğü takdirde üretimlerini nitelik ve nicelik açısından daha standart hale getirmektedirler. Entegrasyon sadece et üretiminde kalmamalı, aynı zamanda süt üretimi ve yem üretimine de yayılmalıdır.

Yukarıda verilen entegrasyon modelinde merkez yönetimi sistemin beyni ve kalbi olarak çalışmalıdır. Et üretiminde "sözleşmeli çiftçiler" ile "öz besi işletmesi" kapasiteleri bölgesel olarak farklı planlanmakla birlikte genelde toplam üretimin %25'i öz besiden ve %75'i sözleşmeli çiftçilerden sağlanmalıdır. Sözleşmeli çiftçilik yapılan bölgelerde çevreye dağıtılacak damızlıklar ve sağlanacak suni tohumlama hizmeti ile süt üretimi mut-

laka desteklenmelidir. Kurulacak yem fabrikasının kapasitesi tüm sistemin yem gereksinimini karşılayacak büyüklükte olmalıdır. Sistem "yurtdışı" ve "yurtiçi" kaynaklardan serbest (spot) alımlar ile damızlık, donmuş sperm, yem hammaddesi, alet-ekipman gereksinimlerini aracı kullanmaksızın sağlayabilir, bölgedeki kredi plasmanlarını geri dönüşü projeli olarak sunulan kaynaklara kullanılması için kredi kuruluşlarını ikna edebilir. Kurulan işletmelerin bölgeden besiye uygun canlı hayvan satın alınması, bölgedeki diğer (sistem dışı) süt üreticilerinin ürettiği sütü işleme ve yem fabrikasının hammaddesini bölge çiftçisinden sağlaması ile bölgeye ayrı bir ekonomik canlılık gelecektir.

Merkez yönetimi yıllık, mevsimlik ve aylık planlamalar yaparak üretimi yönlendirecek, bünyesinde çalıştırdığı Veteriner Hekim ve Zooteknistler aracılığı ile sözleşmeli çiftçilere her türlü yardımı yapacaktır. Üretilen ürünlerin pazarlaması da entegre sistem tarafından gerçekleştirilecektir.

Bugün ülkemizde konserve sanayiinde ve tavukçuluk sektöründe benzer entegrasyonlar uygulanmaktadır. Aslında bu tip entegre sistem ülkemize ilk kez şeker şirketi tarafından getirilmiş ve başarı ile uygulanmıştır. Önemli olan üretimin iyi planlanması ve desteklenmesidir.

SONUÇ

Hayvancılığın bugün düşmüş olduğu zordurumdan kurtulması için yurdun uygun bölgelerinde, özellikle Orta Anadolu eşiği olarak bilinen bölgede (Eskişehir, Afyon, Konya, Karaman, Kayseri, Sivas, Yozgat, Çorum, Çankırı gibi iller) ve Doğu Anadolu ile Güney Doğu Anadolu Bölgelerindeki seçilecek pilot iller Devlet Planlama Teşkilatı tarafından ivedilikle "Hayvancılık için Kalıncında Öncelikli Iller" statüsüne alınmalı ve bu illerde tip projeler desteklenmelidir.